

Tillfällig och flexibel

Arbetsmarknad och yrkesroller för journalister i förändring

Gunnar Nygren

Abstract

Den journalistiska professionen växte sig stark på 1900-talets stora redaktioner. Två studier vid Södertörns högskola undersöker hur den journalistiska arbetsmarknaden förändras under 2000-talet, och vad detta betyder för professionen. Det handlar om en växande andel tillfälligt anställda, om produktion som läggs utanför redaktionerna och om otydliga gränser mellan journalistik och andra områden. De två studierna undersöker vilken typ av arbeten som 436 nyutexaminerade studenter går till, samt varför journalister lämnar facket (Journalistförbundet). Resultaten visar att den journalistiska arbetsmarknaden förändras – de flesta nyutbildade journalister får jobb utanför de stora redaktionerna och en stor andel har olika typer av tillfälliga anställningar. Allt fler arbetar i journalistikens gränsländ mot information och PR och Journalistförbundet har svårt att organisera de unga journalisterna. En majoritet av dem som lämnar Journalistförbundet fortsätter arbeta med journalistik, och bland dem som också lämnar yrket är de osäkra anställningsförhållandena den viktigaste orsaken.

Keywords: professionalisering, arbetsmarknad, flexibel arbetskraft, multikompetens, Journalistförbundet, yrkesroll

Introduktion

De redaktionella landskapen i filmer som *Citizen Kane* och *Alla presidentens män* har präglat bilden av journalistyrket: stora redaktioner med en nästan industriell produktion, en långtgående arbetsdelning och hierarkisk organisation. I denna miljö växte 1900-talets journalistiska yrkesroller fram – såväl de enskilda stjärnreportrarna, de mäktiga redaktörerna och de många anonyma arbetarna i de stora redaktionerna.

Men vad händer när den journalistiska arbetsmarknaden förändras, när krav på flexibel produktion, multikompetens och outsourcing reducerar de stora redaktionerna? Bara under 2011 beslutade flera stora svenska dagstidningar att skära ner redaktionerna med totalt 200-300 tjänster genom såväl avgångsvederlag till de som säger upp sig, vikariestopp som uppsägningar (*Journalisten* 1 dec 2011). Redaktionerna krymper samtidigt som innehåll köps in utifrån eller från koncernkollegor. Färre ska producera lika mycket eller mer.

Två enkätundersökningar vid Södertörns högskola visar något av hur det journalistiska yrkesområdet ser ut idag – en undersökning av hur 436 tidigare studenter etablerat sig inom yrket två och fem år efter examen, samt en undersökning med svar från 381 tidigare

medlemmar i Journalistförbundet som lämnade facket (och delvis yrket) under 2007. Dessa två undersökningar gör inte anspråk på att ge hela bilden av den journalistiska arbetsmarknaden, den visar bara inträdet för Södertörnsstudenterna och ett genomsnitt av de som lämnade yrket under ett år. Men tillsammans ger de båda undersökningarna ett underlag för att diskutera tre frågor:

1. Hur ser arbetsmarknaden ut för nyutbildade journalister? Får de jobb, och i så fall på vilka typer av medier och redaktioner? Hur många får jobb inom journalistikens gränsområden som PR/information?
2. Hur ser dagens anställningsformer ut, både för de helt nyutbildade och för de med några år i yrket?
3. Hur påverkar den förändrade arbetsmarknaden en av de viktigaste professionella institutionerna, Journalistförbundet? Hur många unga journalister är med i facket, och varför lämnar så många journalister facket och/eller yrket?

Utifrån svaren på dessa frågor går det också att ta diskussionen ett steg vidare – vad betyder dessa förändringar för den journalistiska professionen och för den professionella autonomin? Finns det en koppling mellan en förändrad arbetsmarknad för journalister, självständighet i arbetet och gemensamma värderingar?

Villkoren på arbetsmarknaden är en av de faktorer som formar den journalistiska professionella kulturen. Hur denna yrkeskultur förändras är den centrala frågan i ett treårigt forskningsprojekt vid Södertörns högskola. I samarbete med forskare i Polen och Ryssland undersöks hur medieutvecklingen påverkar den journalistiska professionen i tre olika mediesystem – vad som är gemensamt och vad som skiljer i de tre länderna¹. Denna artikel syftar till att ge en utgångspunkt för analysen av journalisternas position i det svenska medielandskapet.

Några teoretiska utgångspunkter

Medieforskningen är tämligen ense i beskrivningen av en professionalisering av journalistiken under 1900-talet (t ex Schudson 2003, Engblom 2001, Hadenius/Weibull/Wadbring 2008). Hur denna professionalisering beskrivs varierar, men en utgångspunkt kan vara de tre dimensioner som Hallin/Mancini definierar i sin jämförelse av olika mediesystem (2004):

- **Autonomi:** att journalisterna har kontrollen över sin arbetsprocess, både individuellt och som grupp. Detta i motsats till mediesystem där journalistiken används av politiska och ekonomiska makthavare som ett instrument i kamp om makten.
- **Professionella normer:** att det vuxit fram tydliga normer och värderingar som omfattas av journalisterna, och som överförs och kontrolleras av dem själva genom t ex starka fackföreningar, etiska regelsystem, professionell utbildning och genom att sätta upp gränser mot andra yrkesgrupper.
- **Public serviceinriktning:** att journalistiken styrs av en altruism som sätter det allmännas bästa framför kortsiktiga vinster och egenintresse. Denna altruism är central i alla de yrken som kan definieras som professioner (Freidson 2001). Den utesluter inte att medieföretag också är vinstdrivande, men visar att journalistiken också har ett större samhällsansvar.

Journalistikens professionalisering var knuten till den process där medierna blev stora och mäktiga. Medieföretagen växte och det blev fler medier med radio och tv-kanaler som byggde upp stora organisationer med en tydlig public serviceinriktning (Djerf-Pierre/Weibull 2001). I dessa stora medieföretag var yrkesrollerna tydliga och arbetsdelningen långt driven. De påminde om fabriker som likt andra industrier dagligen producerade verklighetsbilder. Förutsägbarhet och rutinisering var centrala delar i dessa fabriker som var hierarkiskt styrda (Shoemaker/Reese 1996). Det var mediefabriker som låg nära ”fordismen” och den industriella revolutionens massproduktion vid löpande band.

Under 1900-talets sista decennier utvecklades informations- och kommunikationsteknologin (ICT) som är grundvalen för det som ekonomerna kallar den tredje industriella revolutionen (Magnusson 2006). Detta tekniksifte påverkar hela samhället, och sociologer som Manuel Castells beskrev det som ett nätverkssamhälle där alla typer av produktion och sociala relationer förändras (1998). Även arbetsmarknaden har förändrats i alla typer av branscher, enligt en sammanfattning av den brittiske sociologen Anthony Giddens (2006) – de anställda ska vara mer flexibla och multikompetenta, de ska kunna arbeta självständigt i grupp och gå in i och ut ur olika projekt. Produktionen blir mer specialiserad och stora delar outsourcas till underleverantörer. Anställningstryggheten blir mindre, och istället beskriver Giddens arbetarna i denna kunskapsekonomi som *portföljarbetare* som med sina meritlistor går mellan olika arbetsgivare och tillfälliga anställningar.

Dessa nya sätt att organisera produktion kallas av en del forskare för *postfordism*, även om Giddens också är tveksam till termen – massproduktion och hierarkier finns också kvar i denna nya ekonomi (när det gäller industriproduktion har den bara flyttats till Kina, Indien och andra ”tigerekonomier”). Detta nya arbetsliv har också inre motsägelser, betonar Giddens och refererar till kollegan Richard Sennett. Samtidigt som den nya tidens arbetare ska vara flexibla, anpassningsbara och rörliga så förväntas de också vara lojala med sina tillfälliga arbetsgivare, arbeta långsiktigt och ta ansvar.

”Portfolio worklife”

Mediebranschen är en central del av denna nya ”kunskapsekonomi”. Den holländske forskaren Mark Deuze har beskrivit hur mediearbetet förändras när nätverkssamhället blir mer ”flytande”, mer oförutsägbart och individualiserat (2007). Ett samhälle där arbete och andra delar av livet glider samman och mediekulturen bygger mer på deltagande. Även Deuze använder begreppet ”portfolio worklife” när han beskriver de nya flexibla mediearbetarna som är multikompetenta, som kan jobba hur länge som helst (och får gå utan jobb när de inte behövs) och som accepterar allt större löneskillnader. Samtidigt innebär flexibiliteten att de nya journalisterna identifierar sig mer med professionens normer i stort, än med vilket medieföretag de råkar arbeta på för tillfället. Tryggheten i denna nya medievärld ligger inte i anställningen, utan i den kompetens och de nätverk som de enskilda journalisterna bygger upp och bär med sig mellan sina tillfälliga arbetsplatser.

Dessa arbetsplatser är inte heller desamma som tidigare, de stora redaktionerna är inte lika dominerande. Undersökningar från journalistutbildningar i Australien visar att de flesta nya journalister går till många mindre redaktioner och medier som växt fram, samtidigt som de stora medierna bantat sina redaktioner. De australiska forskarna lik-

nar arbetsmarknaden vid den ekonomiska teori som beskriver hur nya medier tjänar in största delen av sina pengar genom många små inkomstkällor – ”the long tail”. För de nya journalisterna finns nu en motsvarande ”long tail” av många små redaktioner som är den viktigaste arbetsmarknaden (Cokley/Ranke 2011).

Men det finns inga entydiga svar vad ett mer flexibelt arbete innebär för journalisterna. En studie av brittiska tv-journalister visar att det under 1990-talet blev färre anställda och fler frilansare, lönerna pressades ner och arbetsvillkoren försämrades. Det blev en ”dumbing down” av maktlösa journalister som också fick negativa konsekvenser för innehållet (Ursell 2003). En annan studie av frilansare inom brittisk tv-produktion 1994-1997 visar tydligt att frilanslivets osäkerhet skapar stress för de flesta. Motstrategier blir att försöka skapa nätverk och sprida riskerna genom flera uppdragsgivare eller genom att lämna arbetet med tv-produktion (Dex, Willis, Paterson, Sheppard 2000).

En amerikansk studie av tv-journalister pekar på samma utveckling med fler frilansare, men dessa frilansare var betydligt mer nöjda med sitt arbete och med friheten i sitt arbete än sina brittiska kollegor. En orsak till detta skulle kunna vara att frilansare i USA blivit fler i samband med att branschen växte, medan tv-journalister i Storbritannien fick bli frilansare i samband med att BBC fick skära ner (Ryan 2009). Ökad frihet i arbetet och en ökad osäkerhet är två sidor av samma mynt, betonar en brittisk forskare som undersökt ”portfolio work” bland äldre mediearbetare. På den ena sidan finns positiva saker som möjlighet att uttrycka sig, oberoende och kontroll över arbetet och på den andra sidan ökad osäkerhet och risk. Särskilt för de äldre som måste skaffa ny kompetens eller som hade problem med hälsan (Platman 2004).

En översikt av hur journalistik utvecklats som arbete visar en polarisering inom yrket mellan ett fåtal journalister som får höga löner och den stora majoriteten vars löner pressas ner och arbetsvillkoren försämras. Krav på multikompetens är viktiga, men värderas inte så högt. Andra traditionella krav på förmågan att söka information och värdera denna sänks, produktionen rationaliseras och kontrolleras i högre grad (Örnebring 2010). Samtidigt visar studier av brittiska journaliststudenter som etablerat sig i yrket att de ändå är nöjda – de satsar all sin tid i ett yrke där ungdom premieras, de varvar frilans med korta anställningar, journalistik med PR och ser inte så tydliga skillnader (Frith/Meech 2007)

Svenska journalister då?

Även svenska arbetslivsforskare ser samma generella trender som sociologen Giddens. De beskriver hur det blir fler tillfälliga anställningar, särskilt inom vissa grupper inom tjänstesektorn som vård och detaljhandel. Det blir fler ”egensysselsatta” och anställda på bemanningsföretag. Samtidigt har fortfarande de flesta ett fast jobb, och de svenska särdragen på arbetsmarknaden med t ex starka fackföreningar består (Magnusson 2006).

De svenska journalisterna är relativt väl undersökta i de stora enkäter som gjorts vid JMG/Göteborgs universitet 1989-2005 (Asp m fl 2007). Dessa enkäter har gått ut till medlemmar i Journalistförbundet, och visar en påtaglig stabilitet både när det gäller journalistiska värderingar och synen på det journalistiska arbetet. De visar också en del förändringar i den journalistiska arbetsmarknaden – de tryckta tidningarna har färre journalister, medan etermedier och tidskrifter växer. Det blir också något fler tillfälliga anställningar, även om fortfarande 70 procent i den senaste enkäten 2005 hade en fast

anställning. Andelen frilansare är betydligt större i länder som Tyskland och Storbritanien där den ligger på 30-35 procent av journalistkåren, jämfört med Sverige där den är 13 procent (Journalisten 2011-10-20, Asp 2007).

Samtidigt finns det en osäkerhetsfaktor, enkäterna går bara till fackmedlemmar och har få svar från de växande områdena i journalistiken där den fackliga anslutningen är lägre: till exempel kommersiella etermedier, nätbaserade medier och produktionsbolag. Medlemsantalet i Journalistförbundet har sjunkit med 1300 sedan 1995, även om det vände och ökat något under 2010. I januari 2010 hade Journalistförbundet 17 508 medlemmar, varav 14 203 var aktiva medlemmar (övriga är pensionärer och studerande).

Studier av svenska frilansare visar samma dubbla bild som internationell forskning. De är oftast högutbildade och arbetar i storstadsområden, de flesta har fem eller färre kunder som de arbetar mot. De måste anpassa sig mer till kunderna än yrkeskollegor som är anställda, och de måste kunna skilja sina yrkesroller när de kombinerar arbete med journalistik och PR/information. Men de är nöjda med den frihet som frilansarbete ger dem (Edström/Ladendorf 2011)

Andra studier visar en bild av ett förändrat journalistiskt arbete med allt större krav på multikompetens och flexibilitet. Det ekonomiska trycket ökar på redaktionerna och en allt större del av arbetet koncentreras på produktion för alla de kanaler där ett mediehus idag publicerar sig. Produktionen av innehåll outsourcas till produktionsbolag och frilansare, samtidigt som mycket tyder på att genomströmningen i yrket ökar (Nygren 2008a och 2008b). Men dessa studier bygger främst på redaktionsstudier och enkäter med utvalda grupper av redaktioner, och ger ingen heltäckande bild av fältet.

Det finns alltså mycket som pekar på att det journalistiska arbetet och arbetsmarknaden påverkas i samma riktning som andra kunskapsintensiva yrkesområden. Frågan är då vad det betyder för nya journalister som ska ta sig in på arbetsmarknaden och för de som väljer att byta yrke och lämna journalistiken?

Två olika enkätundersökningar

Den här artikeln utgår från två olika enkätundersökningar som undersöker både de som är på väg in i yrket och journalister som lämnar yrket eller bara lämnar Journalistförbundet.

• **Alumniundersökningen på Södertörn 2009-2011.** I denna studie har det under tre år gjorts telefonintervjuer med journaliststudenter som varit registrerade på sista terminen av sin utbildning två och fem år efter examen. Det betyder att alla studenter som gått igenom utbildningen under åren 2004-2009 ingår i urvalet, sammanlagt 521 journaliststudenter. Av dessa har 436 svarat på frågor i telefonintervjuer, vilket ger en svarsfrekvens på 84 procent. De som inte svarat har det oftast inte gått att få tag på.

Södertörn är den yngsta av de fyra stora akademiska journalistutbildningarna. Profilen har länge varit inriktad mot nya medier, och 73 procent av de studenter som ingår i undersökningen har gått det treåriga programmet ”Journalistik och multimedia”. Övriga studenter i undersökningen har gått journalistutbildningar inriktade mot samhällsämnen eller naturvetenskap. Södertörns journaliststudenter är med sitt multimediaprogram inriktade mot de växande delarna av medierna i bred bemärkelse.

• **Exit journalistik.** Denna undersökning gjordes 2008 bland aktiva medlemmar som lämnade Journalistförbundet under 2007. Syftet var att undersöka varför medlemmar lämnade facket och/eller journalistyrket, bl a hur arbetsvillkor och anställningsformer påverkar de som lämnar yrket. En enkät gick ut till 795 tidigare medlemmar, och svar kom in från 381 personer (en svarsfrekvens på 48 procent). Resultaten från hela undersökningen finns redovisade i rapporten *Journalist – och sen då?* (Nygren 2010).

Tillsammans kan dessa två undersökningar ge några ledtrådar till hur den journalistiska arbetsmarknaden förändras. De ger också ett underlag för en diskussion om hur professionaliseringen av journalistiken påverkas av förändringar i det journalistiska arbetet – vilken betydelse har arbetsmarknaden för den professionella autonomi, för journalisters makt över sitt eget arbete?

Arbetsmarknaden för nya journalister

Varje år kommer det ut 800-900 nyutbildade journalister från alla Sveriges olika journalistutbildningar. Det finns fyra stora akademiska utbildningar, varav Södertörn de senaste åren tagit in flest studenter. Dessutom finns det flera mindre akademiska utbildningar och ett antal folkhögskolor.

I undersökningen från Södertörn ingår 436 tidigare studenter som svarat på frågor om hur de etablerat sig på arbetsmarknaden, tre årskullar som gick ut 2004-2006 och tre årskullar som gick ut 2007-2009. Undersökningen genomfördes 2009-2011, och det innebär att de tillfrågade studenterna gick sin sista termin två och fem år innan enkäten gjordes.

Av de 436 studenterna var det 65 procent som uppgav att de helt eller delvis arbetade med journalistik (tabell 1). De flesta arbetade heltid, och andelen heltider ökade från 45 till 49 procent efter fem år. Andelen deltider minskade betydligt mellan två och fem år efter examen, något som visar att de studenterna fem år efter examen antingen kunde få heltidsjobb eller hade lämnat journalistiken.

Tabell 1. *Journalistjobb* efter examen (procent)*

	Två år efter examen	Fem år efter examen	Totalt
Heltid	45	49	47
Deltid minst 50 %	11	4	8
Deltid 50 % eller mindre	11	10	11
Inte alls	33	37	35
Antal svar	240	196	436

* Definitionen av vad som är journalistiskt arbete gjordes av de fd studenterna själva när enkäten besvarades i telefon.

Av de 35 procent som inte arbetade som journalister, var det en dryg tredjedel som sa att det berodde på att de inte fick något journalistjobb. Resten ville inte arbeta som journalister, de var barnlediga, studerade etc. Av alla 436 fd studenter var det 17 som var arbetslösa, ca fyra procent.

Var finns journalistjobben?

De nyutbildade journalisterna hade hittat jobb både i de traditionella medieföretagen och som underleverantörer till redaktioner (frilansar, produktionsbolag och bemanningsföretag). Dessutom finns det olika typer av redaktionella jobb inom företag, myndigheter och organisationer, som av studenterna själva definierades som journalistik. I enkäten fick alla uppge i vilket företag de var anställda för tillfället, och dessa arbetsgivare delades i analysen in i sex kategorier (tabell 2):

Tabell 2. Typ av arbetsgivare för fd journaliststudenter (procentandel)

	Två år efter examen	Fem år efter examen	Totalt
Nyhetstidningar	25	21	23
Tidskrifter och förlag	12	18	15
TV- och radiokanaler	21	4	14
Företag, myndigheter, organisationer	14	20	16
Underleverantörer (frilans, produktionsbolag, bemanningsföretag)	27	30	28
Övrigt	2	7	4
Totalt	100	100	100
Antal svar	155	120	275

- *Nyhetstidningar* gav jobb åt 23 procent av dem som hade journalistjobb. De största grupperna var betalda morgontidningar (10 procent) och kvällstidningar samt gratis-tidningar (5 procent vardera).
- *Tidskrifter och förlag* gav jobb åt 15 procent. De flesta på det som brukar kallas veckopress (8,4 procent) och tidskrifter med inriktning mot teknik (3 procent).
- *TV- och radiokanaler* gav jobb åt 14 procent. Här dominerar public service helt med drygt 10 procent.
- *Myndigheter, företag och organisationer* gav jobb åt 16 procent av studenterna. Studenterna uppgav själva att det var journalistjobb, men samtidigt kan många av dessa arbeten vara knutna till informationssfären. Även organisationstidningar hör till denna kategori, och där varierar graden av journalistisk självständighet från helt fristående redaktioner till mer styrda produkter.
- Den största gruppen av studenter blir någon form av *underleverantörer* åt andra redaktioner, vare sig de arbetar som frilansare (egenföretagare 18 procent), på produktionsbolag (4 procent) eller i bemanningsföretag (6 procent).
- Fyra procent av alla studenter hade andra typer av arbetsgivare, t ex fristående webbplatser.

Det finns också en tydlig skillnad mellan de som varit ute i arbetslivet i två och fem år: Efter fem år är det färre som arbetar för TV- och radiokanaler samt för nyhetstidningar, medan det är betydligt fler som arbetar för tidskrifter, som underleverantörer och med jobb i journalistikens gränsland inom myndigheter, företag och organisationer. En

orsak till detta kan vara anställningsformerna – att det är lättare att få fast jobb i dessa områden. Mer om detta senare.

Det vanligaste är att de nya journalisterna blir reportrar, nästan hälften anger detta som huvudsaklig arbetsuppgift. Näst största gruppen blir webbredaktörer (19 procent) och redaktörer (16 procent).

Även om det bara är var femte som är webbredaktör, så är det betydligt fler som arbetar med webbpublicering. För hälften ingår webbpublicering varje dag eller flera gånger i veckan i jobbet. Detta tyder på att de arbetar för flera kanaler samtidigt, t ex både tryckta medier och webb. Det är också en tydlig skillnad mellan de olika utbildningarna, där de som gått multimediaprogrammet oftare arbetar med daglig webbpublicering. Som jämförelse kan nämnas att i hela journalistkåren arbetar ca 30 procent varje vecka med webbpublicering (Asp m fl 2007).

Tabell 3. *Ingår webbpublicering i jobbet? (procentandel)*

	Journalistik och multimedia	Journalistik med samhälle/naturvet.	Totalt
Varje dag	37	22	34
Flera gånger i veckan	13	22	16
Mer sällan	15	29	18
Aldrig	35	26	32
Totalt	100	100	100
Antal svar	222	63	285

Fler på tillfälliga anställningar

Bland de journalister som är medlemmar i Journalistförbundet är det ca 65-70 procent som har fast jobb, resten har tillfälliga anställningar eller arbetar som frilans. Omkring 15 procent är frilansare och 10 procent har visstidsanställningar. Fem procent är arbetslösa (Edström 2007, Journalistförbundets medlemsundersökning 2007).

Bland de unga journalister som etablerar sig som journalister är andelen med fast jobb mycket lägre, efter två år bara 27 procent (tabell 4). Men efter fem år har andelen med fast jobb stigit till 60 procent, främst är det vikarier och projektanställda som fått fast jobb. Andelen frilansare ligger kvar på drygt 20 procent och ytterligare 15 procent har fortfarande olika typer av tillfälliga jobb.

Tabell 4. *Anställningsformer för unga journalister (procent)*

	Två år efter examen	Fem år efter examen	Totalt
Fast jobb	27	60	40
Vikarie/inhoppare	30	9	21
Projektanställd	17	5	12
Praktikplats	3	1	2
Frilans	21	20	21
Annan anställning	2	5	4
Summa	100	100	100
Antal svar	162	123	285

Det är stora skillnader mellan olika typer av medier och arbetsgivare (tabell 5). De flesta av de som arbetar för tidskrifter har fast jobb, 78 procent. Även bland dem som arbetar på företag, myndigheter och organisationer har de flesta fast jobb. Andelen vikarier är högre inom de traditionella nyhetsmedierna, både på tidningar och TV- och radiokanaler. Särskilt inom etermedierna är det mycket få som har fast jobb, tre av fyra går på vikariat eller projektanställning. Detta kan vara en förklaring till att så få nyutbildade journalister finns kvar på TV- och radiokanalerna efter fem år.

Bland underleverantörerna är många frilansare med egna företag. Av dem som arbetar för produktionsbolag och bemanningsföretag har drygt hälften en tillfällig anställning.

Tabell 5. Anställningsformer i olika typer av medieföretag (procentandel)

	Fast jobb	Vikarie, inhoppare	Projektanställd	Praktikplats	Frilans	Annat	Totalt	Antal svar
Nyhets tidning	50	45	2	0	2	1	100	64
Tidskrifter	78	3	5	5	10	0	101	40
TV- radio	16	34	42	0	3	5	100	38
Företag, myndigheter, organisationer	60	16	13	7	2	2	100	45
Underleverant.	17	12	8	0	58	5	100	77
Fristående webb mm	64	9	18	9	0	0	100	11
Antal svar	116	60	33	6	52	7		275

Osäkert jobb ett skäl att byta yrke

Bland dem som lämnade journalistyrket under 2007 är bilden densamma, nästan hälften hade olika typer av tillfälliga jobb eller var frilansare. De flesta som slutade som journalister säger att de själva valde att byta yrke, 65 procent. När olika tänkbara skäl att byta yrke listas i enkäten med de som bytt yrke, så kommer osäkra anställningsformer högst upp på listan (tabell 6).

Tabell 6. De viktigaste skälen att sluta arbeta som journalist (procentandel som anger 5 eller 6 på en skala där 6=mycket viktigt)

För osäker anställningsform	33
Dåliga möjligheter till utveckling i arbetet	31
För dåliga arbetsvillkor/arbetsmiljö	31
Fick inget journalistjobb	29
Arbetet kändes inte meningsfullt	27
För dålig lön	19
För liten frihet i arbetet	17
Arbetstiderna passade mig inte	13

Tabellen bygger på enkäten Exit journalistik som gick ut till alla aktiva medlemmar som under 2007 lämnade Journalistförbundet. Antalet svar är 150, som är den andel som bytte yrke.

För både de nyutbildade journalisterna och för dem som väljer att lämna yrket verkar det alltså som om anställningsformerna är betydligt mer osäkra än för journalister i genomsnitt. De passar väl in i bilden av flexibla journalister som ska kunna gå in och ut i olika

tillfälliga jobb utifrån medieföretagens behov. När osäkerheten blir för stor väljer en del att lämna yrket. Eller att gå över till områden där andelen fasta jobb är större – till tidskrifter eller journalist/informationsjobb knutna till företag, myndigheter och organisationer.

Lönenivåer ganska lika

De flesta av de tidigare journaliststudenterna har uppgett vad de tjänar på journalistiskt arbete, omräknat till månadslön på heltid även för de som arbetar deltid. Det visar sig att medellönerna ligger ganska nära varandra i de olika kategorierna av arbetsgivare, runt 25 000 kr/mån (tabell 7). Det är ganska små skillnader mellan män och kvinnor, männens medellön ligger på 25 120 kr, medan kvinnornas är 24 866 kr. Lönerna gäller de år som enkäten genomförts, 2009-2011.

Högst är medellönen för de som arbetar för företag, myndigheter och organisationer. Men även de som arbetar för tidskrifter har något högre löner, även om spridningen är stor inom gruppen. Störst andel som tjänar över 30 000 kr/mån finns det på tidskrifterna.

Lägst ligger medellönen hos de som kallas "underleverantörer" där den största gruppen är frilansare. Där är det nästan en tredjedel som tjänar mindre än 20 000 kr/mån på journalistiskt arbete. Men även på tidskrifter och bland gruppen övriga (websidor etc) finns det många som tjänar under 20 000 kr/mån.

Tabell 7. Månadslön* inom olika sektorer (procentandel inom sektorn)

	Under 20000 kr	20- 25 000 kr	25- 30 000 kr	Över 30 000 kr	Medellön	Antal svar
Nyhetstidningar	5	39	37	19	26 208	59
Tidskrifter	16	9	47	28	26 384	32
Tv- och radiokanaler	5	38	51	5	25 937	37
Företag m fl	3	32	49	16	26 770	37
Underleverantörer	31	29	35	4	21 498	51
Övriga	30	30	30	10	22 050	10
Totalt alla sektorer	13	31	42	14	24 944	226
Antal svar	30	70	95	31		

* Månadslönen avser de år som enkäten genomfördes, 2009-2011.

Journalistikens gränser

I enkäten med de fd journaliststudenterna har de själva fått definiera om de arbetar med journalistik eller inte. En del av dem finns uppenbarligen i det som kan beskrivas som ett gränsland mellan journalistik och information/PR. Till exempel de som arbetar med information från företag och myndigheter eller de som arbetar på informationsföretag (11 procent av de som har journalistjobb).

Till detta kommer de studenter som inte har journalistjobb, men som själva säger att de arbetar med PR och information. Två år efter examen är det 15 procent som har denna typ av jobb på heltid, en siffra som fem år efter examen ligger på 38 procent (tabell 8). Sammantaget hel- och deltid är det nästan hälften av de journaliststudenter som inte fått journalistjobb, som arbetar med information och PR fem år efter examen.

Tabell 8. *Andel av de som inte har journalistarbete som arbetar med information och PR*

	Två år efter examen	Fem år efter examen	Totalt
Ja, heltid	15	38	26
Ja, mer än halvtid	4	5	4
Ja, mindre än halvtid	4	4	4
Nej	77	53	66
Summa	100	100	100
Antal svar	81	79	160

Denna bild stämmer väl med undersökningen av dem som lämnar journalistyrket. Den största enskilda gruppen som byter yrke går till nya jobb inom informations- och PR-sektorn, 28 procent. Men det är betydligt fler som anger att PR och information ingår i deras nya jobb, hälften av de som slutade som journalister jobbar med information på något sätt i sitt nya yrke.

Det finns alltså ett betydande gränsland mellan journalistik och information/PR. Rörelsen både bland de fd studenterna och bland de som lämnar journalistiken är från journalistik mot mer av informationsarbete där andelen fasta jobb är större och lönenivåerna ofta högre.

Hur detta gränsland ser ut framgår inte tydligt i enkäten, och är något som behöver undersökas mer i framtiden. Vad som är journalistik och inte kan också diskuteras. Inom informationssektorn finns både kundtidningar som t ex SJs Kupé som innehåller mycket journalistik och olika typer av kommunal information som gränsar till journalistikens roll. Inom organisationer och företag varierar graden av självständighet för journalistiskt arbete. Det finns många fackförbundstidningar som har en stor redaktionell självständighet, medan en del fackförbund som t ex Lärarnas riksförbund 2009 lade ut produktionen av sin medlemstidning på ett produktionsbolag när det blev konflikt med den anställda redaktionen.

Facket som yrkesförbund

Journalistförbundet har länge haft en hög organisationsgrad i de traditionella medieföretagen, enligt egen uppgift har förbundet över 90 procent av dem som sysslar med journalistiskt arbete som medlemmar. Men de senaste tio åren har förbundet märkt ökande svårigheter att organisera journalister i det expanderande medielandskapet utanför de stora ”gamla” medieföretagen. I en rapport till kongressen 2008 pekar förbundsstyrelsen på några områden där det är svårt att avgöra om det handlar om journalistiskt arbete eller inte:

- Websajter där journalistik blandas med andra typer av innehåll.
- Produktionsbolag som levererar innehåll till både TV- och radiokanaler, som gör personal- och kundtidningar.
- Frilansare som blandar journalistiskt arbete med annan verksamhet (t ex information, reklam och PR).

På dessa områden har Journalistförbundet svårt att få nya medlemmar, trots riktade satsningar mot t ex produktionsbolag. Det gäller också nya redaktioner med många yngre journalister, t ex nya tidskrifter och TV-kanaler. Det finns dessutom särskilda områden där Journalistförbundet har svårt att hitta medlemmar, t ex ekonomijournalister, där bara ca 65 procent är med i Journalistförbundet (Edström 2007).

Bland de unga journalister som just kommit ut på arbetsmarknaden är den fackliga anslutningen relativt låg, visar enkäten bland Södertörnsstudenterna (tabell 9). Två år efter examen är 41 procent av de studenter som arbetar med journalistik med i Journalistförbundet. Efter fem år har siffran ökat till 62 procent, betydligt under den anslutningsgrad på 90 procent som Journalistförbundet brukar hävda.

Men den fackliga anslutningen varierar också starkt mellan olika områden på den journalistiska arbetsmarknaden. Den är betydligt högre inom det som anses vara journalistikens kärnområden – nyhetstidningar, tidskrifter och radio- och tv-kanaler. Och betydligt lägre bland frilansare, andra underleverantörer, samt de som arbetar i gränsområden mellan journalistik och information.

Tabell 9. Facklig anslutning bland fd journaliststudenter (procentandel som är medlemmar i Journalistförbundet)

	Två år efter examen	Fem år efter examen	Totalt	Antal svar
Nyhetstidningar	62	92	73	64
Tidskrifter	44	77	63	40
TV- och radiokanaler	58	60	58	38
Företag, myndigheter, organisationer	14	42	29	45
Frilans, prod.bolag, bemanningsföretag	29	50	39	77
Övriga	0	50	36	11
Alla fd studenter som arbetar med journalistik	41	62	50	275

Även undersökningen Exit journalistik visar en lägre facklig anslutning. Undersökningen omfattade de som lämnade Journalistförbundet 2007, ett år när de flesta fackförbund tappade medlemmar pga höjda avgifter till arbetslöshetskassan. Journalistförbundet drabbades inte mer än andra, och siffrorna visar att de flesta som lämnade facket samtidigt fortsatte att arbeta med journalistik – 60 procent. Knappt 40 procent lämnade Journalistförbundet för att de bytte yrke (tabell 10).

De medlemmar som lämnade Journalistförbundet, men fortsatte arbeta som journalister fanns oftare i storstäderna. Många var frilansare eller arbetade som chefer inom medieföretagen, många var män. De flesta var etablerade journalister med mer än tio år i yrket, och det viktigaste skälet att gå ur var missnöje med för hög avgift. Medlemskapet i facket var inte så viktigt för identiteten hos dessa journalister.

De som också lämnade journalistyrket fanns i högre grad utanför storstäderna. Många arbetade på lokala medier, och var missnöjda med otrygga arbetsvillkor. Andelen kvinnor och yngre var också större bland de som lämnade yrket, än bland de som bara gick ur facket.

Tabell 10. Hur många av de som lämnade Journalistförbundet 2007 lämnade också journalistyrket?

	Lämnat yrket		Kvar i journalistiken		Totalt	
	Antal	Procentandel	Antal	Procentandel	Antal	Procent
Män	55	35,2	101	64,7	156	100
Kvinnor	88	40,9	127	59,1	215	100
Ej svar					10	
Alla svar	143	37,7	228	60,2	381	100

Journalistförbundet definierar sig själva som ett yrkesförbund, och i början av 1990-talet beslutades att informatörer och andra som inte kan kallas journalister inte ska få vara med. Som ett yrkesförbund har man en central roll i formeringen av normer och etiska riktlinjer, man definierar vad som är journalistik och inte. Därmed är också anslutningen till Journalistförbundet en viktig mätare på yrkesområdet och arbetsmarknaden.

En lägre anslutning till journalistförbundet kan betyda att journalistikens gränser är mer oklara, att många ”mediearbetare” blandar olika typer av jobb som frilansare eller anställda i produktionsbolag/bemanningsföretag. Det innebär att de själva inte identifierar sig som journalister, och att det även är tveksamt om de klarar Journalistförbundets krav för medlemskap. Det kan också betyda att journalistiken i sin klassiska form krymper som andel i det samlade medieutbudet – att det blir mer av andra typer av ”köpt” medieinnehåll.

En uppdelad arbetsmarknad

Undersökningen av de fd journaliststudenterna vid Södertörn ger en bild av arbetsmarknaden för unga journalister. Två olika grupper har fått svara på frågorna, två år efter examen och fem år efter examen. En sammanfattning visar tydliga skillnader både mellan olika typer av medier. Den visar också på tydliga skillnader mellan två och fem år efter examen från journalistutbildningen:

- **Nyhets tidningar** – en fjärdedel av de nya journalisterna arbetar på olika typer av nyhetstidningar två år efter examen. De betalda morgontidningarna ger flest jobb, men även gratistidningar och kvällstidningar ger jobb. Fem år efter examen är det något färre på tidningsjobb (21 procent), en anledning kan vara den höga andelen vikariat och att lönen ligger runt medelnivå. Den fackliga anslutningen är hög, ett tecken på att de identifierar sig som journalister.

- **Tidskrifter och förlag** – andelen som arbetar där ökar från 12 till 18 procent mellan två och fem år efter examen. En anledning kan vara den höga andelen fasta jobb, 78 procent av alla som arbetar på tidskrifter har tillsvidareanställning. Lönerna ligger också något över medel. Arbetsgivare är både större förlagshus som ger ut många tidskrifter, och mindre redaktioner. Den fackliga anslutningen är relativt hög.

- **TV- och radiokanaler** – två år efter examen arbetar 21 procent av studenterna på radio- och tv-kanaler. Men tre av fyra har olika typer av tillfälliga anställningar, och det

kan vara en förklaring till att det fem år efter examen bara är ett fåtal på tv och radio. Lönerna ligger också något lägre. Det är klart färre som är med i facket, något som kan hänga ihop med att de ofta måste byta arbetsplats.

• **Företag, myndigheter och organisationer** – inom denna sektor arbetar 20 procent av de som anger att de har journalistiskt arbete. Här finns en hög andel med fasta jobb och de högsta lönerna, och det kan vara en anledning till andelen inom denna sektor är större efter fem år. Däremot är bara 39 procent anslutna till Journalistförbundet, ett tecken på att en hel del av dessa arbeten kanske handlar mer om information än om journalistik.

• **Underleverantörer** – i denna grupp ingår både frilansare som är egenföretagare (18 procent) och anställda i produktionsbolag och bemanningsföretag (10 procent). Drygt hälften av de som har anställning har tillfälligt jobb, men de flesta är frilansare och därmed egenföretagare. Medellönen ligger långt under genomsnittet. Den fackliga anslutningen är låg, något som kan ha både ekonomiska orsaker och som kan bero på att egenföretagare inte har så stor nytta av facket. En del kanske blandar journalistiskt arbete med andra typer av uppdrag, och den journalistiska identiteten blir svagare.

Analysen visar att den journalistiska arbetsmarknaden är uppdelad mellan traditionella medier (dagstidningar, tidskrifter, radio-tv) och andra typer av journalistiska jobb. Två år efter examen arbetar sex av tio nya journalister från Södertörn på traditionella redaktioner, men de allra flesta har olika typer av vikariat. Fem år efter examen har de traditionella mediernas andel sjunkit till 43 procent, men de flesta har fått fast jobb. Istället är det fler som arbetar i det som kallas journalistikens gränsland – med information och företag/myndigheter/organisationer eller som frilansare och i produktionsbolag.

Den arbetsmarknad som de unga journalisterna möter skiljer sig från den bild som framträder i undersökningar med ett genomsnitt av journalister (t ex Asp m fl 2007). Andelen tillfälliga jobb är klart större och fem år efter examen arbetar nästan en tredjedel av de nya journalisterna som frilans, i produktionsbolag eller bemanningsföretag. Många unga journalister söker sig till jobb inom företag, myndigheter och organisationer där lönerna och andelen fasta jobb är högre. Samtidigt det många som inte identifierar sig som journalister, något som syns i det faktum att de flesta i dessa journalistikens gränsland inte är anslutna till Journalistförbundet. Till detta ska läggas de fd journaliststudenter som inte uppger att de arbetar som journalister, fem år efter examen har nästan hälften av dessa jobb med information och PR.

”5-10 år så går man vidare i livet”

Bilden av en tuff arbetsmarknad för unga journalister bekräftas i en intervjuundersökning med tidigare JMM-studenter från Södertörn (Emborg/Halling 2008). Tio tidigare studenter intervjuas om sin syn på utbildningen och journalistyrket. Björn som jobbar som analytiker och skribent i spelinformation på nätet säger att det är extremt tufft – ”det gått så bra som yrkeslivet har tillåtit det att göra”. Alice som är redaktör på en kändissajt är mer optimistisk:

Det är inte alls så mörkt som den allmänna uppfattningen var, att det skulle gå åt helvete... alla har fått jobb, sen om det varit frilans, vikariat, projektanställning eller att man hoppat hit och dit.

De intervjuade är ense om att arbetsmarknaden är tillfällig, ”man jobbar fem-tio år på ett ställe och sen går man vidare i livet och testar något helt annat”, säger Björn. En annan av studenterna, Gabriella som har fast jobb som reporter och programledare på lokalradion, berättar om en diskussion med en kollega:

Hon kände att det här är ett yrke där man inte kan vara kvar till pensionen. Och det betyder att jag inte heller kan få vara det... vilket ju är lite jobbigt. Det är lite grann ett yrke med åldernoja, känns det som. Det är ju mycket unga vikarier som kommer in hela tiden, som kommer in och slängs ut för att de inte kan få jobb. Jag vet inte... jag vill nog göra det här så länge jag får.

En annan av de tidigare studenterna har fått fast jobb som informatör i en kommun efter att ha ”jobbat som ett svin och hela baletten i just mediebranschen”. Men hon är nu 40 år, och månar mer om bra arbetsförhållanden och då blir det mindre att välja på. Att arbeta som informatör blir ett alternativ.

Slutsatsen av intervjuundersökningen är att journalistyrket blir bredare och mer otydligt. Utbildningen blir en väg ut i ett brett arbetsliv där journalistik är en av möjligheterna.

Södertörn ett specialfall?

Varje journalistutbildning har sin historia och sin egen profil. Södertörn är en ung högskola där journalistutbildningen haft en tyngdpunkt på webb och nya medier. Med sitt läge i Stockholm har studenterna tillgång till den största koncentrationen av mediejobb i landet, en rörlig arbetsmarknad med många medieföretag. Så frågan är om undersökningen av Södertörnstudenterna är representativ för hela arbetsmarknaden?

Samma typ av undersökning har gjorts i nio år vid JMG-Göteborgs universitet, en av de äldsta akademiska journalistutbildningarna. Den omfattar 1 460 studenter, och ger resultat som ligger ganska nära Södertörn². Den största skillnaden är att det är fler bland JMG-studenterna som arbetar på dagstidningar, och färre på tidskrifter. Kanske en återspeglning av att tidskriftsjobben är färre utanför Stockholm. Det är en något större andel av JMG-studenterna som får jobb i traditionella medieföretag, 59 procent jämfört med 52 procent på Södertörn. Å andra sidan är det en större andel på Södertörn som arbetar som underleverantörer, kanske för att det finns fler beställare av medieinnehåll i Stockholm.

De allra flesta journaliststudenter från Södertörn stannar i Stockholm, 84 procent av de som arbetar som journalister efter examen. Det betyder att resultaten från Södertörn mer återspeglar den journalistiska arbetsmarknaden i Stockholm, än i hela landet. Ändå är skillnaderna jämfört med journaliststudenter från Göteborg små och trenderna gemensamma på de områden där det går att göra jämförelser.

Slutsatser – en förändrad arbetsmarknad

Den journalistiska professionen växte sig stark på 1900-talets stora redaktioner. Där kunde journalisterna erövra en autonomi gentemot både mediernas ägare och gentemot starka källor och maktgrupper. Där växte det fram normer och värderingar om vad som

var bra journalistik, en professionell standard utvecklades och begrepp som objektivitet formulerades (t ex Schudson 2003). Professionella institutioner växte fram, i Sverige både Journalistförbundet och t ex det etiska regelsystem som inkluderade både Publicistklubben och tidningsutgivarna. Professionella utbildningar växte fram från 1960-talet och framåt (Petersson 2006).

Samtidigt fanns också en bild av journalisten som den ensamme hjälten, en ”murvel” som inte hade några lojaliteter. Begreppet ”frilans” sägs komma från romanen *Ivanhoe*, där den frie riddaren kunde erbjuda sin lans åt den som betalade. Denna föreställning om journalisten som ensamvarg har också funnits parallellt med professionens betoning av det gemensamma, en slags dialektik som ger plats i historien för både journalistiska stjärnor som Bang och Jolo och för en professionalisering som byggde på yrkesgruppens kollektiva styrka.

Men hur står sig denna professionalisering i mötet med ”postfordismens” flexibla arbetsmarknad? De nyutbildade journalisterna möter en arbetsmarknad som uppvisar de flesta av de drag som Anthony Giddens och Mark Deuze beskriver:

- De flesta av de nyutbildade journalisterna får mediejobb, men ofta utanför de stora redaktionerna och medieföretagen – på tidskrifter, på företag och myndigheter och som underleverantörer i form av frilansare och produktionsbolag.
- De flesta har olika former av tillfälliga anställningar de första åren, men efter fem år har en majoritet fast jobb. Osäkra anställningsformer är det viktigaste skälet att lämna journalistyrket.
- Skillnaderna är stora mellan journalister, både när det gäller löner och arbetsvillkor. Mellan de som kan få fast jobb och alla de som finns i den rörliga flexibla arbetskraften som går in och ut efter behov.
- Kraven på multikompetens är stora, hälften arbetar både för webb och för andra kanaler.
- Efter några år ökar andelen som arbetar i journalistikens gränsland med olika typer av information i företag och organisationer. Många av de som inte är journalister arbetar med information och PR.
- Journalistförbundet har svårt att organisera de unga journalisterna, särskilt i nya områden utanför de traditionella medieföretagen. Bara 62 procent av de som säger sig arbeta med journalistik är med i Journalistförbundet fem år efter examen.

Den journalistiska arbetsmarknaden är inget specialfall. Tvärtom visar arbetslivsforskning att de trender som syns i denna undersökning av nyutbildade journalister är ganska typiska för dagens arbetsmarknad som helhet, både i industrin och i den växande tjänstesektorn (Magnusson 2006). Nya sätt att organisera produktionen innebär både outsourcing och krav på bredare kompetenser, de anställda ska hela tiden vara anpassningsbara. Forskningen påpekar att en fast anställning på heltid bara gällt under en ganska kort period i industrialismens historia. Olika former av tillfälliga arbeten och deltidarbete var tidigare mycket vanliga, och växer nu kraftigt på hela arbetsmarknaden.

Journalisterna är alltså ganska typiska för hur hela arbetsmarknaden förändras, både inom tillverkningsindustri och tjänstesektor. Det gäller också facketes försvagade roll, att andelen som är med i facket sjunker och färre omfattas av kollektivavtal. Det svenska

Journalistförbundet hör ändå till de starkare i Europa, och är fortfarande en del av ”den svenska modellen” med relativt starka parter på arbetsmarknaden.

Konsekvenser för professionen?

Har journalisternas arbetsmarknad någon betydelse för andra än journalister, är den mer än en rent facklig fråga? Om förändringar när det gäller anställningsformer och arbetsvillkor också påverkar förutsättningarna för den autonomi i arbetet som är en grundval för en självständig profession, så är svaret ja – då kan förändringar i arbetsvillkor också ha betydelse för journalistikens innehåll och för dess roll i samhället. Då påverkas också de normer och värderingar som utvecklats inom journalistiken.

Det finns inga direkta svar på dessa frågor i undersökningen om journaliststudenternas inträde på arbetsmarknaden. Men det finns flera tänkbara konsekvenser som delvis överlappar varandra och delvis även motsäger varandra.

En första konsekvens kan vara att de enskilda journalisternas autonomi minskar. Vikarier och projektanställda bråkar inte med sina chefer om de vill ha fortsatt jobb och frilansare måste anpassa sig till inköparna på redaktionerna för att skrapa ihop till månadslönen. Värderingar och normer hos denna ”flytande” arbetskraft anpassas till vad arbetsgivare och köpare efterfrågar, inte i första hand till journalistiska värderingar om allmänintresse och självständighet. Denna flytande arbetskraft blir ett journalistiskt proletariat som bär upp den dagliga produktionen utan att ha något att säga till om, som får gå när de blir ut-lasade för att ersättas av en annan vikarie. En del av den internationella forskningen pekar på detta (Ursell 2003, Örnebring 2010).

En andra konsekvens skulle kunna vara den motsatta – att flexibla och multikompetenta journalister ökar sin autonomi som bygger på den kunskap och erfarenhet de samlat på sig. Plattformen för dessa journalister är inte längre en arbetsgivare, utan den ”portfölj” de bär med sig mellan jobben. Denna kan utvecklas till att bli en eftertraktad profil som medierna söker efter i sin jakt på nya stjärnor. Eller åtminstone att de enskilda journalisternas kompetens är så efterfrågad att medieföretagen blir beroende av den. En utveckling av riddaren med den ”fria lansen” som söker nya uppdragsgivare. En del forskare ser dessa möjligheter (t ex Deuze 2007, Ryan 2009)

En tredje konsekvens kan vara att den journalistiska professionen blir både rörligare och otydligare. Gränslandet växer mellan journalistik och andra typer av medieinnehåll, och det kan bli mer normalt att blanda olika typer av arbete. Produktionsbolag och egenföretagare kan göra både journalistik, reklam och information/PR för att dra ihop till månadens lön. Något som tyder på mer diffusa gränser runt yrket är att färre bland de unga är med i Journalistförbundet, ett tecken på en mer osäker yrkesidentitet. De som inte klarar av den ”flexibla” tillvaron i journalistiken söker sig till tryggare och bättre betalda jobb på företag, myndigheter och organisationer. Men de som lämnar journalistyrket kan också tänka sig att gå tillbaka till journalistik på andra redaktioner med bättre villkor (Nygren 2010).

Vem är journalist i framtiden?

Under 2011 pågick en intensiv debatt bland journalister om den journalistiska yrkesrollen i framtiden. Debatten utgick från en essä av journalisten Anders Mildner som

hävdade att den gamla yrkesrollen var på väg att lösas upp i tider av växande sociala medier och interaktivitet på nätet (von Krogh 2011). I debatten var de flesta överens om att journalistik inte längre är frågan om en envägskommunikation, utan att det blir mer av dialog. Som ”årets förnyare” fick i november 2011 två journalister Stora journalistpriset för debatt-tråden ”prataomdet” på Twitter.

Den växande dialogen är den ena sidan av förändringen av den journalistiska professionen. Den andra sidan syns på arbetsmarknaden, i de nya journalisternas förutsättningar att etablera sig på en allt tuffare arbetsmarknad och uppluckrade yrkesroller. Den journalistiska professionen förändras snabbt, den ser annorlunda ut på denna sida sekelskiftet än under 1900-talets period av professionalisering och yrket som profession blir svårare att urskilja.

Inom andra yrkesområden som lärare och statliga tjänstemän diskuterar forskare om det pågår en de-professionalisering när marknadslogiken blir starkare än professionens egna kvalitetskrav och värderingar (Hasselberg 2009). Även när det gäller journalister kan man diskutera om inte förändringarna inom yrket innebär att man också där kan tala om en de-professionalisering – yrkesgruppen blir allt mer heterogen, yrkets gränser blir mer diffusa och professionens institutioner försvagas (Nygren 2008). Yrken och professioner förändras ständigt. Inom medieområdet har det hänt förr – grafiker på dags-tidningar och tekniker på radio och tv har sett sina yrken försvinna i olika teknikskiften. Vem vet idag vad en ”Ludlowsättare” gjorde i tidningshuset?

En motkraft mot denna de-professionalisering är den växande debatten om yrkesrollen och om journalistikens framtid bland journalister. Denna debatt förs både i branschtidningar och på redaktioner, och försöker definiera journalistikens roll i ett förändrat medielandskap. Den tidigare refererade Simorapporten är ett svenskt exempel, ett annat finns i Storbritannien. Ett brittiskt forskningsprojekt betonar dubbelheten – journalistik som ett yrke under press som också försöker stå upp för de värderingar och de kvalitetskrav som präglade journalistikens professionalisering under 1900-talet (Fenton 2010, Witschge/Nygren 2009).

Noter

1. http://webappo.web.sh.se/p3/ext/content.nsf/aget?openagent&key=projekt_page_1304321089954
2. http://www.jmg.gu.se/utbildning/journalistutbildning/Efter_journalistutbildningen/

Litteratur

- Asp, Kent (red.) (2007) *Den svenska journalistkåren*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.
- Castells, Manuel (1998) *Informationsåldern, band 1: Nätverkssamhällets framväxt*. Göteborg: Daidalos förlag.
- Cokley, John & Ranke, Angela (2011) 'There's a Long Tail in Journalism Education too', in Franklin/Mensing (ed.) *Journalism Education, Training and Employment*. New York/London: Routledge.
- Deuze, Mark (2007) *Media Work*. Cambridge: Polity Press.
- Dex, Shirley; Willis, Janet; Paterson, Richard; Sheppard, Elaine (2000) 'Freelance Workers and Contract Uncertainty: The Effects of Contractual Changes in the Television Industry', *Work, Employment and Society* vol 14, nr 2 pp. 283-305.
- Djerf-Pierre, Monika & Weibull, Lennart (2001) *Spegla, granska, tolka. Aktualitetsjournalistik i svensk radio och TV under 1900-talet*. Stockholm: Prisma.
- Edström, Maria (2007) 'Journalisters arbete och utbildning – omstrukturering pågår', i Asp, Kent (red. 2007) *Den svenska journalistkåren*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.
- Edström, Maria & Ladendorf, Martina (2012) 'Freelance Journalists as Flexible Workforce in the Media Industries', *Journalism Practice* (1751-2786).

- Emborg, Elin & Halling, Marie (2008) *JMM – vad hände sen?* Huddinge: Södertörns högskola (C-uppsats i journalistik).
- Engblom, Lars Åke (2001) 'Varför professionalisering?', i Lindblom Hultén, Agneta (red.) *Journalisternas bok 1901-2001*. Stockholm: Svenska journalistförbundet.
- Fenton, Natalie (ed.) (2010) *New Media, Old News. Journalism and Democracy in the Digital Age*. London: SAGE.
- Freidson, Eliot (2001) *Professionalism – the Third Logic*. Chicago: University of Chicago Press.
- Frith, Simon & Meech, Peter (2007) 'Becoming a Journalist. Journalism Education and Journalism Culture', *Journalism* Vol 8(2) pp. 137-164.
- Gherstetti, Marina (2011) *Vad händer efter JMG?* PP-redovisning hösten 2011, opublicerad
- Giddens, Anthony (2007) *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Hadenius, Stig; Weibull, Lennart; Wadbring, Ingela (2008) *Massmedier, en bok om press, radio och TV, nionde upplagan*. Stockholm: Ekerlids förlag.
- Hallin, Daniel C. & Mancini, Paolo (2004) *Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Journalistförbundets medlemsundersökning, mars 2007, nedladdad från www.sjf.se i november 2007.
- von Krogh, Torbjörn (red.) (2011) *Journalistroll – bakgrund till och debatt om journalistrollens förändring*. Stockholm: Institutet för mediestudier.
- Magnusson, Lars (2006) *Håller den svenska modellen? Arbete och välfärd i en global värld*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Nygren, Gunnar (2008a) *Nyhetsfabriken – journalistiska yrkesroller i en förändrad mediavärld*. Lund: Studentlitteratur.
- Nygren, Gunnar (2008b) *Yrke på glid – om journalistrollens de-professionalisering*. Stockholm: Institutet för mediestudier.
- Nygren, Gunnar (2010) *Journalist – och sen då?* Huddinge: Södertörns högskola: (Journalistikstudier vid Södertörns högskola; 1).
- Petersson, Birgit (2006) *Från journalist till murvel. Journalistyrkets professionalisering från 1900 till 1960-talet*. Göteborg: Nordicom (Sylwan; 16).
- Platman, Kerry (2004) 'Portfolio Careers and the Search for Flexibility in Later Life', *Work, Employment and Society* vol 18(3) pp. 573-599.
- Ryan, Kathleen M (2009) 'The Performative Journalist – Job Satisfaction, Temporary Workers and American Television News', *Journalism* Vol 10 (5) pp. 647-664.
- Schudson, Michael (2003) *The Sociology of News*. New York/London; WW Norton & Company.
- Shoemaker, Pamela J. & Reese, Stephen D. (1996) *Mediating the Message. Theories of Influences on Mass Media Content*. New York: Longman Publishers.
- Ursell, Gill (2003) 'Creating Value and Value Creation in Contemporary UK Television: Or Dumbing down the Workforce', *Journalism Studies* Vol 4 (1) pp. 31-46.
- Witschge, Tamara & Nygren, Gunnar (2009) 'Journalism: A Profession under Pressure', *Journal of Media Business* 6 (1).
- Örnebring, Henrik (2010) 'Technology and Journalism-as-labour: Historical Perspectives', *Journalism* Vol 11(1) pp. 57-74.

Tidningar och tidskrifter

- Journalisten* 2 okt 2011: 'Många frilansar trots dåligt betalt'.
- Journalisten* 1 dec 2011: 'Sista natten med gänget'.